

NĚKTERÉ ASPEKTY MARXOVY POLITICKÉ EKONOMIE

z brožury SPGB přeložil Vadim Barák

MARXOVA TEORIE PRÁCE A HODNOTY

Teorie práce a hodnoty je jednou z teorií vědy zvané politická ekonomie (dnes se jí říká už jen ekonomie), která vysvětluje, jak je pracující třída v kapitalismu vykořisťována a jak kapitalistická společnost funguje.

Kapitalismus je stádiem ve vývoji lidské společnosti charakterizovaným třídním monopolem na výrobní prostředky, námezdní práci a zbožní výrobou. Proto je třeba vysvětlit takové fenomény jako **mzdy**, **ceny** a **zisky**. Teorie hodnoty práce je základem pro pochopení ekonomie kapitalismu, protože kapitalismus je zbožní výrobou par excellence a teorie hodnoty práce v podstatě vysvětluje, čím se stanovuje hodnota zboží. Kdysi existovaly protichůdné teorie hodnoty, dnes ale mají akademičtí ekonomové sklon potřebnost takové teorie popírat. Vše, co je třeba, říkají, je teorie ceny. Ukážeme si však, že ceny se nedají vysvětlit bez toho, že se budeme zajímat o pojetí hodnoty.

Prvně pár definic. **Bohatství** je cokoliv užitečného a produkovaného lidskou prací z materiálů nalézajících se v přírodě. Marx říkal, že v kapitalismu bohatství nabývá podoby nesmírné akumulace (hromadění) komodit. **Komodita (zboží)** je dílem bohatství vyrobeným za účelem směny za jiné díly bohatství. **Zbožní výroba** je tak ekonomickým systémem, kde se bohatství produkuje kvůli prodeji — pro trh. Ve své jednoduché formě existuje pouze na periférii společností s nezbožní výrobou, kde bohatství vyrábí přímo pro spotřebu buď výrobci sami pro sebe, nebo podřízená třída pro své pány. Na začátku se komodity vyměňovaly, ale jak se zbožní výroba vyvíjela, jedna komodita nakonec zaujala zvláštní úlohu: stala se univerzálním ekvivalentem, za nějž se dají směnit všechny komodity a naopak — zkrátka staly se z ní **peníze**. A tady nastává pro vědu politické ekonomie problém: co určuje poměr, v němž se komodity směňují jedna za druhou?

Jedním ze závěrů, které můžeme vyvodit ze skutečnosti, že se komodity navzájem důsledně směňují v pevně stanoveném poměru, je, že všechny komodity musí více či méně sdílet nějaké společné vlastnosti. Které? Coby části bohatství všechny komodity sdílejí dvě charakteristiky: jsou **užitečné** a jsou to **produkty lidské práce**. Která z nich může být měřítkem? Někteří navrhovali užitečnost (či užitek), ale tady je problém: ten samý artikl může být pro různé osoby užitečný různou měrou. Užitečnost je zkrátka osobní záležitostí: osobním vztahem mezi komoditou a jejím spotřebitelem. Užitek by tak byla proměnlivým, subjektivním měřítkem a nemohla by vysvětlovat, proč se komodity důsledně směňují ve stálém poměru. Zůstává nám tak druhé kritérium — komodity jako produkty lidské práce.

Na rozdíl od užitečnosti se dá množství práce vtělené do nějaké komodity objektivně změřit: například tím, jak dlouho trvala jeho výroba. Avšak tuto vlastnost, že jsou produktem lidské práce, sdílí všechno bohatství a ne jen komodity. Proto chceme vědět, jak se komodity liší od ostatních forem bohatství. Víme, že bohatství nabývá podobu komodit jen za jistých společenských podmínek — konkrétně tehdy, je-li vyrobeno proto, aby bylo prodáno. Podobně je tomu i s **prací** (využitá lidská energie) — za stejných společenských podmínek se z ní stává „hodnota“. Hodnota je tudíž něco, co nenajdete mezi fyzikálními nebo chemickými vlastnostmi komodity, neboť

je to společenská vlastnost, společenský vztah. Avšak poněvadž se hodnota vyjadřuje jen při směně, jako **směnná hodnota**, jeví se tento společenský vztah jako vztah mezi věcmi. A právě to se skrývá za Marxovým obratem „zbožní fetišismus“. **Cena** je peněžním vyjádřením hodnoty.

Teorie práce a hodnoty tedy říká, že práce je základem hodnoty. Jak ale práce určuje hodnotu komodity? Marx tvrdí, že hodnota komodity se určuje množstvím **společensky nezbytné** práce, která je v ní obsažena, nebo — což je to samé — množstvím společensky nezbytné pracovní doby strávené její výrobou od začátku až do konce. Povšimněte si, že teorie práce a hodnoty neříká, že hodnotu komodity určuje skutečné množství práce, které je v ní obsaženo. To by totiž znamenalo, že nevykonný dělník vytváří větší hodnotu než dělník výkonný. Společenskou nezbytností je míněno množství potřebné k produkci a reprodukci komodity při průměrných pracovních podmínkách, např. průměrná produktivita, průměrná intenzita práce. Příklad: v britském uhelném průmyslu by byl průměrný výkon asi 4300 liber za směnu jednoho člověka a fungovalo by tam přibližně 230 šacht. V některých by byl tento výkon za směnu více než 4300 liber a v jiných méně, ale hodnotu uhlí by neurčovala práce horníků v těch či oněch šachtách. Jeho hodnotou by byl společenský průměr stanovovaný trhem. To samozřejmě znamená, že obsah společenské nezbytnosti se neustále mění. Celý proces výroby komodity zvané uhlí také zahrnuje práci dělníků mimo šachty, kteří vyrábějí materiály potřebné k těžbě uhlí.

V kapitalismu je skoro všechno komoditou **nebo to podobu komodity nabývá**, čili kupuje se to a prodává. Toto vymezení je nezbytné k odražení argumentů, které jsou proti teorii práce a hodnoty často vznášeny — a to, že některé věci, které se kupují a prodávají, buď nejsou produkty práce, nebo se prodávají za ceny, které jsou zcela v nepoměru s množstvím práce, které je do nich vtěleno, např. půda a umělecké předměty. Půda má v kapitalismu cenu, která je ve své čisté podobě pouze kapitalizací jejího pronájmu. Hodnotu ale půda nemá, poněvadž není produktem lidské práce. Malby a starožitnosti jsou opravdu produkty lidské práce, ale nejsou to skutečné komodity, protože se nedají znovu vyrobit. Pojem „společensky nezbytné práce“ tak s ohledem na tyto artikly nemá žádný význam. Jedna hloupá námitka také říká: proč je hrouda zlata z meteoritu hodnotná, když v ní není vtělená žádná práce? Potvrzuje však naopak teorii práce a hodnoty, jelikož hodnota této hroudy je stejná jako hodnota zlata vyrobeného za normálních podmínek. Kdyby totiž zlato pravidelně padalo z oblohy, pak by jeho hodnota poklesla na to, co je třeba k jeho posbírání.

Další věcí, která v kapitalismu nabývá podobu komodity, je **pracovní síla** (schopnost lidských bytostí pracovat, lidská energie). Tento fakt je vlastně základem kapitalismu, poněvadž předpokládá odloučení výrobců od vlastnictví a kontroly nad prostředky a nástroji k výrobě bohatství. Mezi pracovní silou a ostatními komoditami je ale jeden velmi důležitý rozdíl: pracovní síla je vtělena do lidských bytostí, které umí myslet, jednat a bojovat, aby dostaly co nejlepší cenu za to, co prodávají. Jinak se její hodnota stanovuje stejně jako u ostatních komodit: množstvím společensky nezbytné práce na její tvorbu a obnovování. Práce vynaložená na tvorbu pracovní síly člověka je prací vynaloženou na produkci potravin, šatstva, obydlí a dalších věcí potřebných k tomu, aby člověk zůstal schopen práce. A tak se hodnota pracovní síly nekvalifikovaného člověka rovná asi tak tomu, co je třeba, aby zůstal i se svojí rodinou naživu a mohl dál pracovat. Kvalifikovaní lidé dostávají víc, protože tvorba a udržování jejich dovedností

stojí víc práce. Když si pracující najde zaměstnavatele, je mu vyplácena **mzda**, což je cena, kterou dostává zaplacenou za to, že zaměstnavateli, řekněme po 8 hodin, umožňuje využívat jeho pracovní sílu. Mzdy jsou tak zvláštním druhem ceny, jsou peněžním vyjádřením hodnoty pracovní síly.

Pracovní síla má jednu příznačnou vlastnost. Protože bohatství se dá vyrábět jedinečně tak, že lidské bytosti aplikují svoji duševní a fyzickou energii na materiály nacházející se v přírodě, a protože práce (vynaložení pracovní síly) je základem hodnoty, má pracovní síla tu vlastnost, že je schopná vyrábět a vytvářet novou hodnotu. Předpokládejme, že pracovní síla našeho dělníka má hodnotu 4 hodin práce denně. Ale skončí s prací poté, co odpracoval 4 hodiny? Samozřejmě, že ne. Podle smlouvy musí odpracovat ještě další 4 hodiny. Poněvadž pracuje v prostorách svého zaměstnavatele, s nástroji, stroji a surovinami svého zaměstnavatele, tak cokoli, co vyrobí, patří jeho zaměstnavateli. A tak v tomto případě zaměstnavatel získává 4 hodiny práce zdarma. A to je zdroj jeho **zisku**, o který se dělí v podobě **úroků** se svými věřiteli a v podobě (pozemkového) **nájmu** (renty) s majitelem pozemku a v podobě **daní** se státem. Takže zdrojem všech rent, úroků a zisků je **nezaplacená práce** pracující třídy.

Podívejme se na tento proces vykořisťování trochu blíže. Prvně si musíme povšimnout, že k němu dochází ve **výrobě**. Pracující jsou vykořisťováni v práci. Když pracující dostane svoji mzdu (nebo plat — další název pro cenu pracovní síly), tak už byl/a vykořisťován/a. Nemůže už tedy být opětovně vykořisťován/a úvěrovými firmami, obchodníky, majiteli nemovitostí nebo zdaněním (i když jej/ji mohou okrádat a podvádět a on/a je, ale to už je jiná záležitost). Tzv. sekundární vykořisťování je tedy technicky zcela chybný termín.

Kapitál, stejně jako hodnota, pro Marxe není věc, ale společenský vztah. Je to vlastně hodnota nebo spíše soubor hodnot. z výrobních prostředků se stává kapitál jen za určitých společenských podmínek, konkrétně tehdy, když se používají k vykořisťování námezdní práce kvůli nadhodnotě. A tak zjišťujeme, že Marx popisuje proces akumulace kapitálu jako „samoexpansi hodnoty“. Kapitál je ve své čisté formě **peněžním kapitálem**. Kapitalista svůj kapitál investuje, řekněme, do výroby bavlněných triček. Tento svůj kapitál musí dát jako zálohu, aby si mohl koupit továrnu, textilní stroje, látku atd. a také, aby si mohl koupit pracovní sílu. Jeho kapitál pak lze rozdělit na kategorie. **Fixní kapitál** — to jsou budovy a stroje, které se ve výrobním procesu zcela nespotřebují. **Cirkulující kapitál** — to jsou suroviny a pracovní síla, které se během výrobního procesu spotřebovávají. Pro nás je důležitější dělba na konstantní a variabilní kapitál. **Konstantní kapitál** je ten, který je investovaný do budov, strojů a surovin. Během výrobního procesu se jejich hodnota nebo část jejich hodnoty na hotový výrobek pouze přenáší. **Variabilní (v) kapitál** je ten, který je investovaný do pracovní síly, a říká se mu tak proto, že je to ta část kapitálu, která expanduje. Pracovní síla tedy nejenže přenáší svoji vlastní hodnotu a je nápomocná při přenosu hodnoty konstantního kapitálu, ale také vytváří hodnotu novou. Vidíme pak, že stroje hodnotu nevytvářejí. Dělal jen to (a i to až po uvedení do chodu lidskými bytostmi), že přenášejí část své hodnoty (která je sama minulým plodem práce lidských bytostí) na hotový výrobek. To uznávají i kapitalističtí účetní: část z ceny komodity dávají bokem na pokrytí hodnoty přenesené z budov a strojů.

Už dříve jsme viděli, že část pracovního dne strávíme produkcí ekvivalentu použité pracovní síly a zbytek produkcí **nadhodnoty (m)** pro kapitalistu. První části pracovního

dne Marx říkal **nutná práce** (neplést si se „společensky nezbytnou prací“) a té druhé **nadpráce**. Mluvíme tady o částech dne. (Nelze to ale brát doslovně, jinak se dopustíte stejného omylu jako jeden ekonom za Marxových časů, který se stavěl proti zákonu, kterým se měl pracovní den zkrátit na deset hodin, protože si myslel, že veškerý zisk vzniká až poslední hodinu! Ve skutečnosti se nadhodnota produkuje v každém momentě, kdy je pracující v práci.)

Poměr nadpráce k nutné práci (což je to samé jako poměr nadhodnoty k variabilnímu kapitálu) Marx nazýval mírou nadhodnoty, nebo stupněm vykořisťování (**m/v**). Je zřejmé, že v zájmu kapitalisty je zvyšování poměru nadpráce k nutné práci. Toho se dá dosáhnout dvěma způsoby. Prvním je prodloužení samotného pracovního dne. Takto vytvořená extra-nadhodnota se nazývá **absolutní nadhodnotou**. Druhým způsobem, jak zvýšit poměr nadpráce k nutné práci, je zredukovat nutnou práci. Nejhrubším způsobem, jak to provést, je snížit životní úroveň pracujících tím, že jim snížíte mzdy, což samozřejmě zaměstnavatel vždycky udělá, bude-li to možné. Stejného výsledku — snížení proporce nutné práce — se ale dosáhne i zvýšením produktivity, kdy se například redukuje pracovní doba nutná k výrobě artiklů, které pracující potřebuje a jejich ceny klesají, což má za následek snížení hodnoty pracovní síly, aniž by došlo ke snížení životní úrovně pracujících. Takto vytvořená extra-nadhodnota se nazývá **relativní nadhodnota**.

Jak ovlivňují komplikace kapitalistické výroby hodnotu komodity? Hodnotu každého vyrobeného bavlněného trička bude tvořit hodnota surovin, přenesená hodnota strojů, hodnota pracovní síly a nadhodnota, nebo-li hodnota komodity = **c + v + m**, kde **c** je část totálního konstantního kapitálu (**c**) přeneseného na výrobek. **Míra zisku** je **m / (c + v)**.

Hodnota komodity se stanovuje množstvím společensky nezbytné práce, které je do ní vtělováno od začátku až do konce, a nikoli jen ve finálním stádiu její výroby. Proto je nepřesné říkat, že zemědělští pracující vyrábějí potraviny, nebo, že pracující z automobilek vyrábějí auta. v kapitalismu je výroba společenským procesem, kterého se účastní všichni pracující. To má jeden důležitý důsledek: kapitalistická třída jako celek vykořisťuje pracující třídu jako celek. Pracujícího nevykořisťuje jen jeho konkrétní zaměstnavatel, ale celá třída kapitalistů.

Po všem, co jsme si řekli o tom, že se komodity směňují v pevně stanoveném poměru podle svých hodnot, může působit jako překvapení, když si teď povíme, že v kapitalismu se komodity neprodávají za svoji hodnotu. Tak tomu ale ve skutečnosti je. Proto je třeba pochopit, že teorie práce a hodnoty není pouhou teorií ceny. Jsou tu dva prosté důvody, proč se mohou cena a hodnota lišit: ceny fluktuují spolu s nabídkou a poptávkou a při monopolním postavení se bude komoda prodávat nad svojí hodnotou (nebo s dotacemi pod svojí hodnotou). Třetí důvod je komplikovanější, ale musíme jej pochopit, chceme-li porozumět pozorovatelným mechanismům kapitalismu (např. tomu, co se skrývá za cenovou politikou podniků). Ti, kdo rozhodují o cenách, neví, jaká je hodnota, a ani to vědět nepotřebují. Z čeho tedy vycházejí?

Viděli jsme, že zálohovaný kapitál se dá rozdělit na konstantní a variabilní a že je to pouze variabilní kapitál, který narůstá, aby vytvořil nadhodnotu. Poměr **c/v** Marx nazýval **organickou skladbou kapitálu**. Kdyby se při stejném stupni vykořisťování (**m/v**) ve všech podnicích všechny komodity prodávaly za svou hodnotu, znamenalo by to, že nejvyšší míry zisku by se dosahovalo v technicky zaostalých, na práci náročných

podnicích. Je tomu ale skutečně tak? Vůbec ne. Kapitál má spíš tendenci dosahovat víceméně stejné míry zisku, ať už je investován kamkoliv.

Jak smířit teorii práce a hodnoty s průměrováním zisků? To byl problém, který byl záhadou Adamu Smithovi i Ricardovi. Marx jej ale vyřešil jediným možným způsobem: opuštěním předpokladu, že se všechny komodity prodávají za svou hodnotu. Kritikové to nazývají „velkým rozporem“ v Marxově díle, ale nic takového to není. Jak jsme už viděli, kapitalistická výroba a oběh jsou společenským procesem: každý jednotlivý kapitalista nevykořisťuje jen své vlastní zaměstnance, ale celá kapitalistická třída vykořisťuje celou pracující třídu. Každý kapitalista zaměstnává tolik a tolik pracujících, kteří produkují takovou a takovou nadhodnotu. Místo toho, aby šla tato nadhodnota individuálnímu kapitalistovi, jde do fondu, z něž je spolu s ostatní nadhodnotou sdílena všemi kapitalisty podle toho, kolik kapitálu původně investovali. (Tím se vysvětluje, proč plně automatizovaná továrna stále vytváří zisk.)

A teď se zamyslete, jaký to má dopad na ceny. Řekněme, že s/v je 100 procent a že jsou tu tři sektory s odlišnou organickou skladbou:

	c	v	m	hodnota	míra zisku
A	80	20	20	120	20%
B	40	60	60	160	60%
C	60	40	40	140	40%

Bez zprůměrování zisků je nejziskovějším sektorem B, ale při zprůměrování zjistíme, že:

	c	v	m	zisk	hodnota	cena
A	80	20	20	40	120	140 nad hodnotou
B	40	60	60	40	160	140 pod hodnotou
C	60	40	40	40	140	140 v hodnotě

Marx této prodejní ceně, kterou tvoří náklady plus průměrná míra zisku, říkal **cena výroby**. Takto ve skutečnosti podniky fungují a akademičtí ekonomové (kteří, jak Marx zdůrazňoval, pouze přejímají pohled byznysmenů na ekonomické dění) nepotřebují víc vědět. Takovéto chápání je ale nedostačující. Je sice moc hezké vzletně mluvit o tom, že cenu určují náklady plus „normální zisk“, ale co je to normální zisk? Prý něco, co se určuje zvyklostí! Tak to ale jen vypadá. Jedině teorie práce a hodnoty s jejím pojmem hodnoty a nadhodnoty založené na práci může adekvátně vysvětlit, proč je „normální“ míra zisku, řekněme, 10 procent, nikoli 15 procent.

CO JSOU TO VLASTNĚ VAŠE MZDY?

Kdyby nešlo o peníze, tak by většina z nás hned od zítřka přestala chodit do práce. Konec konců, mzdy jsou obvyklým prostředkem, jak lidi k práci přimět. Dokonce můžete zaslechnout, jak to někteří označují za „otročinu“. Nejde jim o přesnost — prostě jen vyjadřují své pocity. V dnešním světě moc skutečného otroctví není. Je to totiž zastaralý a nevykonný systém, jak z lidí vymáčkout práci. Velké říše minulosti byly na práci otroků postaveny a nakrátko opět vzplanulo v Americe, když se panenská půda nového kontinentu otevírala zemědělství. Otroek se chytal nebo kupoval jako kuň

či stroj — a aby z něj dostali maximum práce, tak jej buď krmili, nebo bičovali. Otroci nebyli považováni za skutečné lidi, bylo jim upíráno občanství a jejich majitelé obvykle vládli nad jejich životem a smrtí. Ale kvalita práce, kterou mohli dělat, byla obecně velmi nízká a vlastnictví otroků má ještě jeden háček: musí se živit a ubytovávat, i když pro ně není práce.

I když zde vždycky v určitém množství existovalo, je podněcování lidí k práci mzdami coby univerzální systém poměrně nové. Skoro na celém světě byly otrokářské říše přemoženy mnohem méně organizovaným systémem feudalismu. Feudální nevolník byl „svobodný“ člověk vlastníci svůj kousek půdy, kvůli ochraně před útokem se však nevolníci seskupovali kolem bojovníků, vládců panství a za jejich „ochranu“ platili práci na půdě nebo bojováním v bitvách svých pánů. Ve zbývajícím čase mohli pracovat na vlastních políčkách. Desetinu z toho, co vyprodukovali, od nich vyžadovala velmi organizovaná církev, která fungovala ve spojení s pány, aby nevolníkům znemožnili útěk. Je tudíž diskutabilní, jestli na tom byli nevolníci o moc lépe než otroci.

Se vzestupem kapitalismu však byli nevolníci postupně zcela osvobozeni — tím, že přišli i o svá políčka. Už nebyli nuceni pro nikoho pracovat — jediné, že by je k tomu dohnal hlad. A tak se ochotně, někdy i zoufale, nabízeli k práci, neboť nebyla žádná jiná možnost jak získat potravu, šatstvo a přístřeší než prostřednictvím mezd. Konečně se stal v kapitalismu systém nakupování a prodávání univerzálním. Všechno bylo na prodej. Všechno se dalo koupit. Jenže velká masa lidstva měla problém — neměla co prodat, kromě své schopnosti pracovat.

Většina z nás cítí, že máme právo na život. Potíž je ale v tom, že jen málokdo z nás na to má „soukromé prostředky“. Na živobytí si můžeme vydělat jediné tím, že se „prodáváme“. Je to jako prostitute. Jinou možnost ale nemáme. Proto spousta pracujících mluví o „právu na práci“, skoro jako by bylo totožné s právem na život. Účastní se pochodů a demonstrací, když je pracovních míst málo, a trvají na svém právu na práci. Ve skutečnosti pracující samozřejmě nemají žádné legální právo na práci. A ani je mít nebudou. Vlastní jen jednu komoditu — **schopnost pracovat**. Milióny lidí na celém světě nevládní nic jiného.

A tím se odlišují jako samostatná ekonomická třída, pracující třída. Tvoří asi 90 procent obyvatelstva „civilizovaného“ světa. Samozřejmě, že ve vyspělejších zemích mohou vlastnit svůj dům a auto, ale ekonomicky je jejich třída určována faktem, že se musí po celý svůj produktivní život nechat prostituovat, aby si mohli tyto věci udržet a žít ze dne na den.

Jestliže jsou pracující prodejci své schopnosti pracovat, pak očividně musí být i třídou kupců. Příležitostně a krátce si může jeden pracující koupit služby druhého, aby mu tento udělal nějakou práci, ale protože mu může vyplatit mzdu jen ze svojí mzdy, nemůže to fungovat všeobecně. Jen ti, kdo vlastní bohatství, na kterém se dá pracovat, aby se vyprodukovalo další bohatství, si ve skutečnosti mohou dovolit vyplácet mzdy. Proč by si nás ale měl někdo chtít najímat — zvláště, když už bohatství má — a my žádné nemáme? Proč by nám měl někdo vyplácet mzdy za využití naší duševní a fyzické energie? To může mít jen jeden důvod: další zvyšování jejich bohatství prostřednictvím naší práce. A ne jen to: jeho zvyšování o víc než jen o cenu našich mezd.

Bohatství, které se takto využívá k tvorbě dalšího bohatství, se nazývá kapitál a těm, kdo jej takto využívají, se říká kapitalisté. A tak je většina lidstva rozdělena na dvě třídy: prodejce a kupce pracovní síly, pracující a kapitalisty.

Mzdy jsou tedy skutečně cenou, která se nám platí za naši schopnost pracovat. Samotná existence mezd dokazuje rozdělení na třídy. Každý měsíc nám výplatní páska připomíná skutečnost, že patříme k třídě, která si může právo na život zajistit jedine tím, že se bude nabízet k práci, tím, že se nechá prostituovat od těch, pro něž je pohodlné kupovat si její schopnosti — od globálních kapitalistů.

Takováto situace nevyhnutelně vede ke konfliktu. Při nákupu a prodeji se prodejce vždy snaží zvednout cenu, zatímco kupce se jí snaží snížit. Je to neustálý proces. A oním předmětem konfliktu je samotná výplatní páska. Nejrychlejším a nejjistějším způsobem, jak si může kapitalista zvýšit zisky, je redukce mezd. A jelikož mzda pracujícího je jeho jediným prostředkem obživy, tak nemá jinou možnost než bojovat — nejen za zvýšení své mzdy, ale i proti jejímu poklesu.

POCTIVÁ MZDA ZA POCTIVOU PRÁCI?

Sociální demokraté, komunisté a odboroví bossové toho hodně namluví o „poctivé mzdě za poctivou práci“. Avšak na námezdním systému ve skutečnosti není vůbec nic „poctivého“. Kapitalisté jsou v něm vždycky ve velké výhodě. I když často opravdu **zvvyšují** své zisky bojem proti mzdovým požadavkům, tak to dnes rozhodně není hlavní metoda jak dosáhnout zisku. Pro kapitál je ziskové zaměstnávat pracující i tehdy, když mzdy neklesají. To platí zejména pro období růstu. Mzdy jsou samozřejmě nedostačující, ale relativně mohou být vyšší.

Jak tedy potom kapitalista dosahuje zisku? Čistě za využití námezdního systému. Mzdový podfuk je vlastně velice jednoduchý, ale efektivní. A co víc, je dokonale legální. Jestliže si můžete sehnat dost kapitálu, tak to klidně můžete od zítřka začít dělat taky — pokud ovšem právě seženete dostatek kapitálu.

Funguje to takto: kapitalista si prostě najme na měsíc **schopnosti** nějakého člověka a pak z něj během této doby vymáčkne maximum **práce**. A teď: už od úsvitu civilizace člověk dokázal vyrobit víc, než potřeboval sám pro sebe. Hlavně proto bylo otrokářství možné. A od vzniku tovární organizace a pak mechanizace, automatizace a dnes dokonce computerizace se tyto možnosti ještě zvýšily. Kapitalista ale nevyplácí skutečnou hodnotu, kterou ten člověk dodává surovinám tím, že s nimi pracuje. Vyplácí pouze tolik, kolik ten člověk potřebuje na živobytí. Zjednodušeně řečeno, pracující třeba během pondělka a úterka vyrobí dost na zaplacení svého živobytí, ale kvůli kapitalistovi musí produkovat bohatství až do pátku — a to prostě proto, že si kapitalista pracovní sílu pracujícího koupil na celé toto období.

Jestliže si pracující stěžují, že tento systém není vůbec fér, je jim jednoduše připomenuto, že se jedná o kupní a prodejní dohodu. Oni mají něco k prodeji: svoji schopnost pracovat. A kapitalista je ochoten si ji koupit. Zisk je jednoduše rozdíl mezi mzdou pracujícího a hodnotou toho, co ve skutečnosti vyrobil. Všechny vágní řeči odborových bossů o tom, že pracující mají právo na podíl ze zisku, prostě ukazují totální nepochopení, co jsou to vlastně zisky a co jsou to mzdy. Pracující v kapitalistickém systému nemají vůbec žádné právo na podíl ze zisku.

KOLIK STOJÍTE?

Neexistuje žádná přímá souvislost mezi tím, kolik toho vyrobíte a velikostí cifry na vaší výplatní pásce. A není tu ani žádná skutečná souvislost mezi vaší mzdou a tím, jak pilně pracujete. Často se to těžko chápe kvůli všem těm systémům úkolové práce,

prémii a vysokým přesčasům, díky nimž to vypadá, že čím pilněji pracujete, tím víc peněz si vyděláte. Kdyby tu ale skutečně taková souvislost byla, pak by to znamenalo, že generální ředitel firmy se svým platem, řekněme, 100 tisíc Kč pracuje asi desetkrát víc než průměrný pracující člověk — což je dost nereálné.

V době, kdy se po celodenní práci vracíme domů, jsme pěkně vyčerpaní, a to se ženy ještě musí věnovat domácím pracem. Umýt se a změnit si náladu tak, abyste se mohli naplno věnovat partnerovi/partnerce a dětem, to vyžaduje opravdové úsilí. Většina z nás se spokojí s tím, že v té troše volného času stráví pár hodin u televize nebo v hospodě a jde spát. Během dne jsme totiž vydali veškerou fyzickou, emocionální a duševní energii, kterou jsme schopni vyvinout, aniž by se to projevilo na našem zdraví (což se mnoha lidem poměrně často stává).

Takže jsme odvedli svoji poctivou práci a dostaneme svoji poctivou mzdu. A tady máme přímou souvislost mezi nimi. Tato komodita, kterou máme na prodej — naše schopnost pracovat — je na konci dne spotřebovaná. Prodali jsme ji. A její obnova stojí peníze — peníze k udržení určité úrovně stravování, oblékání, bydlení a rekreace, abychom mohli čelit dalšímu dni nebo dalšímu pondělnímu ránu. Navíc jsme byli vychováváni předně s určitou mírou péče, vzdělávání s určitými náklady a pravděpodobně i vyučení.

Tohle všechno tvoří skutečné náklady na výrobu naší komodity — schopnosti vykonávat určitý typ práce. A právě na to vynakládáme naše mzdy — na náklady za výrobu naší pracovní síly. Tohle všechno míváme na mysli „poctivou mzdou“ — dostatečný příjem, abychom mohli dál produkovat naši schopnost pracovat pro kapitalistickou třídu, a to po celý život, dokud naše komodita neztratí stářím většinu své hodnoty. Mzdy rovněž pokrývají náklady na produkci dětí, abychom dodali další armádu námezdních otroků, kteří zaujmou naše místa, až my odejdeme.

Námezdní systém byl tak úspěšný, že se rozšířil do všech zemí světa. A mezi válkami a krizemi, které způsobuje, funguje jako kouzlo. Přebytky, které pracující produkují, se většinou používají k nákupu nových strojů, závodů a materiálu, z jejichž využívání vzniknou další přebytky — a tímto způsobem bylo také do systému vtahováno víc a víc zemědělců z „nerozvinutých oblastí“. Nové stroje vyrobené pracujícími v jednom průmyslovém odvětví slouží ke stupňování míry zisku, který vytváří pracující v jiném odvětví. Budovy a podniky vytvořené jednou generací slouží k extrakci nadhodnoty z generace příští.

Neustále a na celém světě budují pracující větší a větší bohatství — z něhož jim nic nepatří. Svoji práci se víc a víc připravují o bohatství světa a tak vyzdvihují kapitalistickou třídu výš a výš nad sebe a poskytují jí větší a větší utiskovatelskou moc.

A většina pracujících tento systém legalizované zlodějny akceptuje. (Legální je jen proto, že zákony píše kapitalisté.) Akceptují jej pokaždé, když bojují o své „právo na práci“. Akceptují jej, když mluví o „poctivé mzdě za poctivou práci“, a dávají najevo svůj souhlas s tím, že jsou okrádáni, když si myslí, že „spolupráce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli“ je dobrá věc.

Samozřejmě, že se jim vymývají mozky, aby s tím vším souhlasili. Neuvědomují si, že by mohli námezdní systém zrušit. Obvykle se jim tak uleví a jsou tak spokojeni, když konečně dostanou svou výplatu, že zapomenou na to, že ve svých rukou drží důkaz, že jsou zase za hlupáky v tom největším podvodu všech dob.